

درس تاریخ معماری جهان

معماری باروک

بخش اول کلیساهای ایتالیا

(خلاقیت معمارانه در پویایی فضا)

لادن اعتضادی

دانشکده معماری و شهرسازی

دانشگاه شهید بهشتی

بهار 1399

باروک سبک شکوه و سلطه بر مبنای زیبایی شناسی کلاسیک گرا

ویژگی‌های سبکی باروک ادامهٔ مباحث کلاسیک گرای
رנסانسی اما با گرایش به شکوه‌مندی در خدمت سلطه است:

توجه به هندسهٔ فیثاغوری و تناسبات هارمونیک، تقارن و پرسیکتیو در خدمت
بیان شکوه‌مند در نظام سلطه

در معماری و هنر مذهبی، باروک سبکی ضد رفرماسیون است. Counter Reformation

رفرماسیون یا پروتستانتیسم در آخر رنسانس بوقوع پیوست و پس از سرکوب آن و به قدرت دوباره رسیدن کلیسا و فتوئدالهای طرفدار کلیسا، سبک باروک و در کلیسای سازی اصطلاحاً سبک "ضد رفرماسیون" آغاز شد.

جنبش اعتراض مذهبی اوایل قرن 16 میلادی Reformation, Protestantism

رفرماسیون یا پروتست به رهبری مارتین لوتر، یک کشیش آلمانی بر علیه جزم‌گرایی کلیسای کاتولیک، مبلغ سادگی در زندگی و فردگرایی مذهبی بود. در معماری نیز بعد از تجملات و عظمت‌گرایی گوتیک، این جریان مبلغ سادگی کلیساها بود. اما بعد از سرکوب پروتستان‌ها،

جنبش ضد رفرماسیون آغاز شد که پدید آورنده کلیساها و کاخ‌های شکوهمند بود.

جنگ‌های سی ساله ناشی از شورش دهقانان، به رهبری شهرنشینان در آلمان ریشه در اعتراض به نظام کلیسایی از سوی "مارتین لوتر" داشت. جنبش اعتراض مذهبی در سوئیس بارهبری "تزوینگلی" و انگلستان به رهبری "کالوین" بود.

با سرکوب دهقانان و سلطه مجدد و پر قدرت فئودال‌ها و کلیسای کاتولیک بر شهروندان، شهرهای خودمختار قرون وسطا و رنسانس در قرن 17 تحت سیطره قدرت دربارهای بزرگ قرار گرفتند.

از آن پس جریانی از نمایش قدرت و ثروت پدید آمد که عامل اصلی شکل دهنده به معماری و شهرسازی باروک بود.

بزرگترین نمایش قدرت در پادشاهی فرانسه با ساختن کاخ ورسای جلوه می‌کند.

همزمان با با ساختن کاخ-باغها، دربارها به ساخت کلیساهای پر شکوه اقدام میکنند.

معماری این کلیساهای با عنوان معماری ضد رفرماسیون، نمایش شکوه و قدرت مذهب و حکومت و نمونه‌ای از معماری و هنر باروک است.

2- قصرها

1- کلیساهای

سبک معماری باروک ادامه رنسانس اما:

در قالب جلوه شکوه و سلطه از فرانسه به تمام اروپا سرایت می‌کند.

مصادیق مهم آن:

"کاخ-باغ‌ها" و "کلیساها" هستند.

باروک ایتالیا : در ایتالیا خلاقیت‌های معمارانه برای طراحی فضا توسط معمارانی چون برنینی و برومینی در کلیساسازی و طراحی فضاهای شهری بیش از کاخ‌سازی مطرح است.

باروک فرانسه و آلمان: "کاخ - باغ‌ها"یی چون ورسای نماد سبک باروک‌اند و کلیسای سازی ضد رفرماسیون در حدّت و شدّت مانند کلیسای 14 قدیس اثر بالتازار نویمان یا کلیسا- مقبره پانتئون و یا انوالید در پاریس ظاهر می‌شوند.

باروک انگلستان: کاتدرال سلطنتی "سنت پُل" اثر سر کریستوفر رن در لندن یک نمونه از کلیساهای باروک است.

معماری باروک
بخش اول: کلیساهای ایتالیا

www.tarikhmemari.ir

چند نمونه کلیسا در سبک باروک که هر یک نمودار یک جریان هستند

کلیسای سنت کارلو آلّه کوآترو فونتانه رُم

کلیسای فیرتزن هایلگن آلمان کلیسای مجموعه آنوالید فرانسه

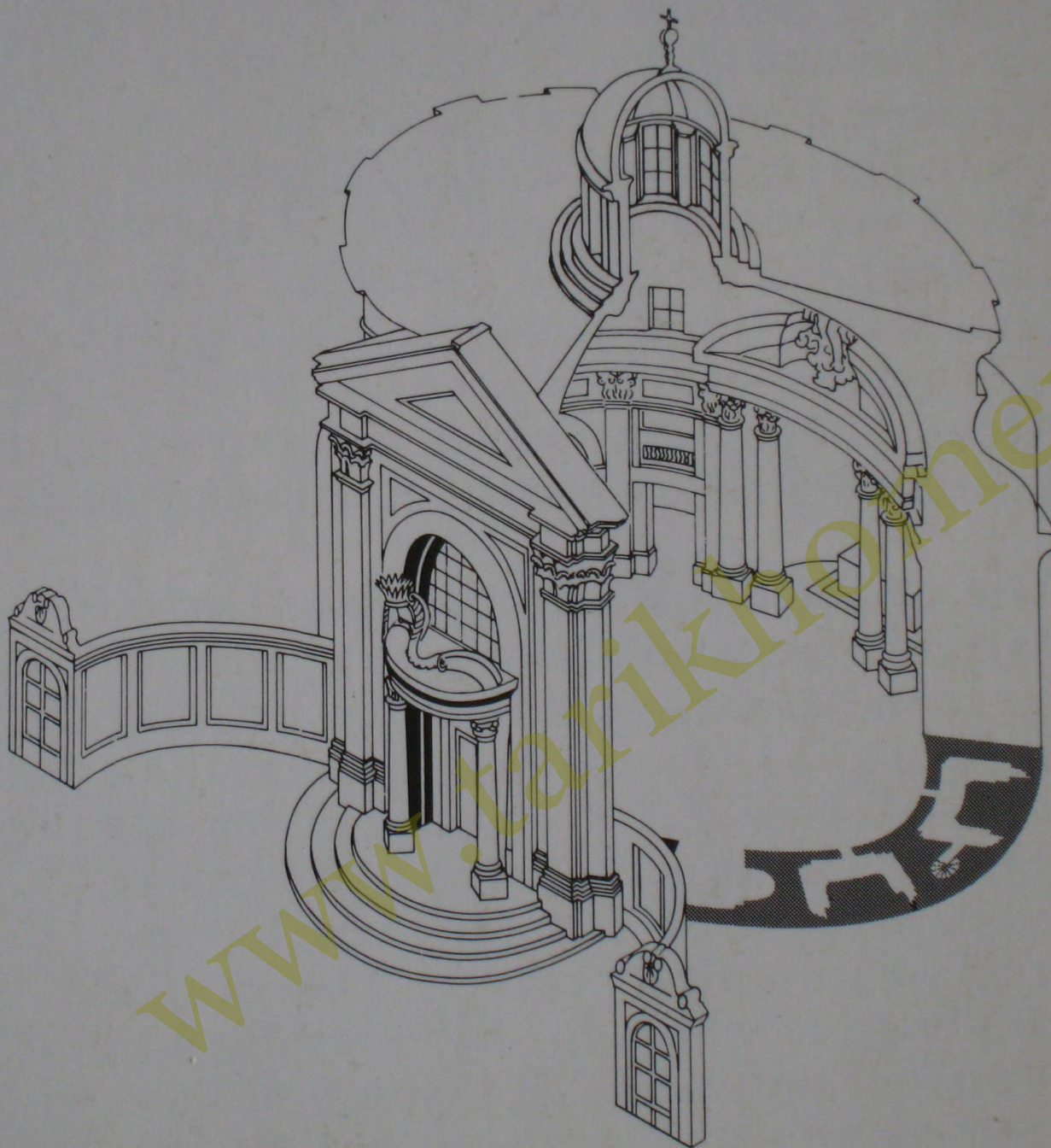
در دوره باروک شاهد دو دسته کلی از کلیساها هستیم:

1- در ارویای شمالی شامل آلمان، اتریش، فرانسه و انگلستان، نظام‌های حکومتی به قدرت و ثروت رسیده بعد از جنگ‌های سی ساله، با ساختن کلیساهای سلطنتی عظیم و پرشکوه به دنبال نمایش سلطه و قدرت خود هستند. این نوع کلیساها در مقیاس کاتدرال‌ها و به طور اخص در سبک "ضد فرماسیون" دسته بندی می‌شوند.

2- در ایتالیا که سلطنت مرکزی و پر قدرتی حاکم نیست، کلیسای سازی تحت فرمان پاپ است. اما بعد از ساختن بازلیکای عظیم سن پیتر و در رنسانس متری، در دوره باروک نظام کلیسای کاتولیک نیاز به قدرت نمایی بیشتر ندارد. از این رو در کلیسای سازی دوران باروک ایتالیا، شاهد کلیساهای کوچک شهرها هستیم که بیش از آنکه نماد قدرت سلطنت باشند، نماد توانمندی معماران هستند.

خلاقیت در معماری باروک را بیش از هر جا در ایتالیا می‌توان دید.

ویژگی‌های سبکی در کلیساهای باروک ایتالیا:

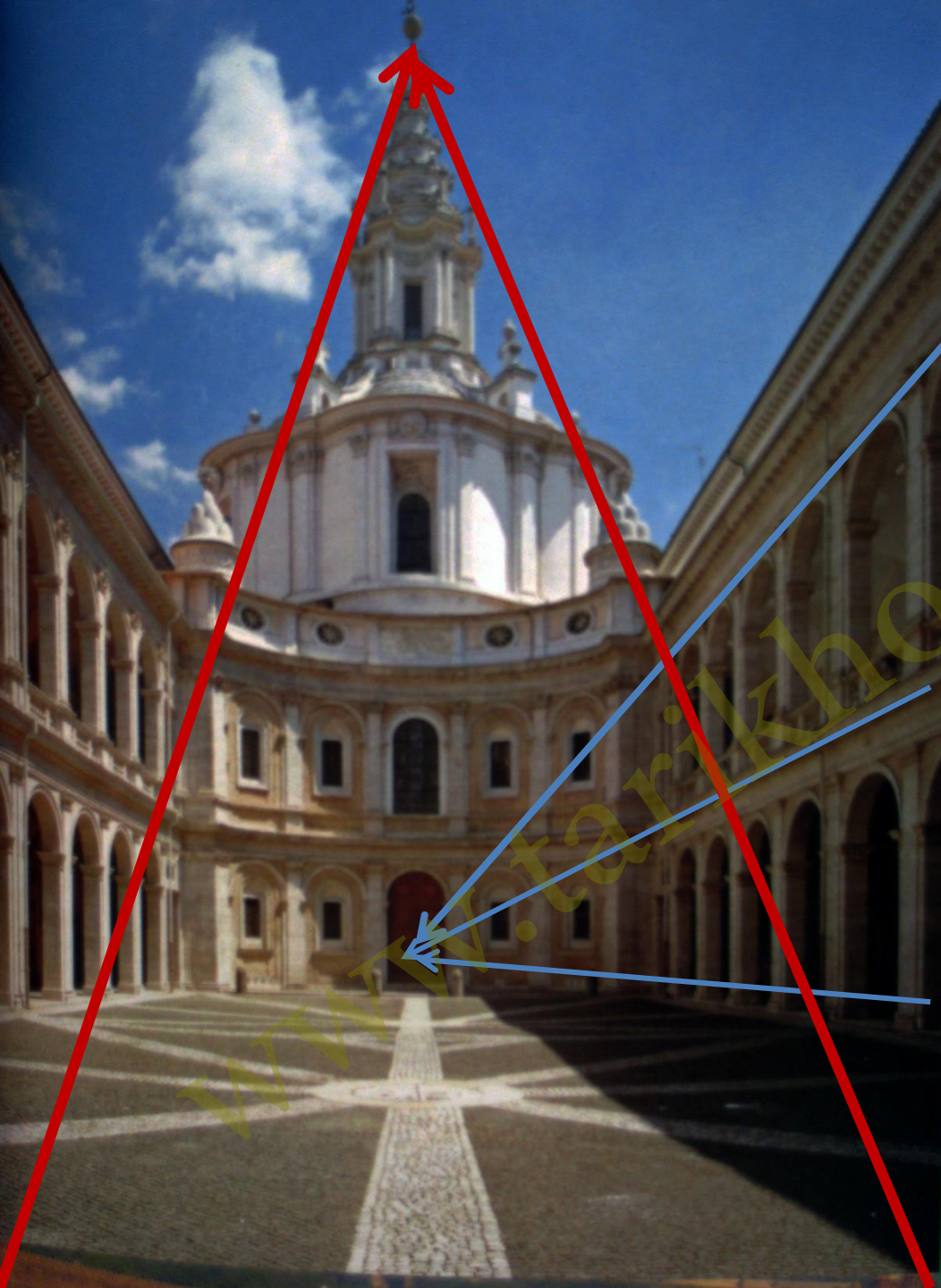
خلق فضای پویا به
کمک سطوح منحنی
رواج کار با هندسه بیضی
و خطوط و سطوح منحنی
در معماری از پلان تا
سایر عناصر، متأثر از
ایده‌های رنسانسی مانند
کفسازی کامپیدولیو و
طرح میدان سن پیترو در
رم، الگویی
در طراحی‌های باروک
می‌شود.

تحلیل یک کلیسای کوچک ایتالیا در سبک باروک (شاهکاری در خلق فضا)

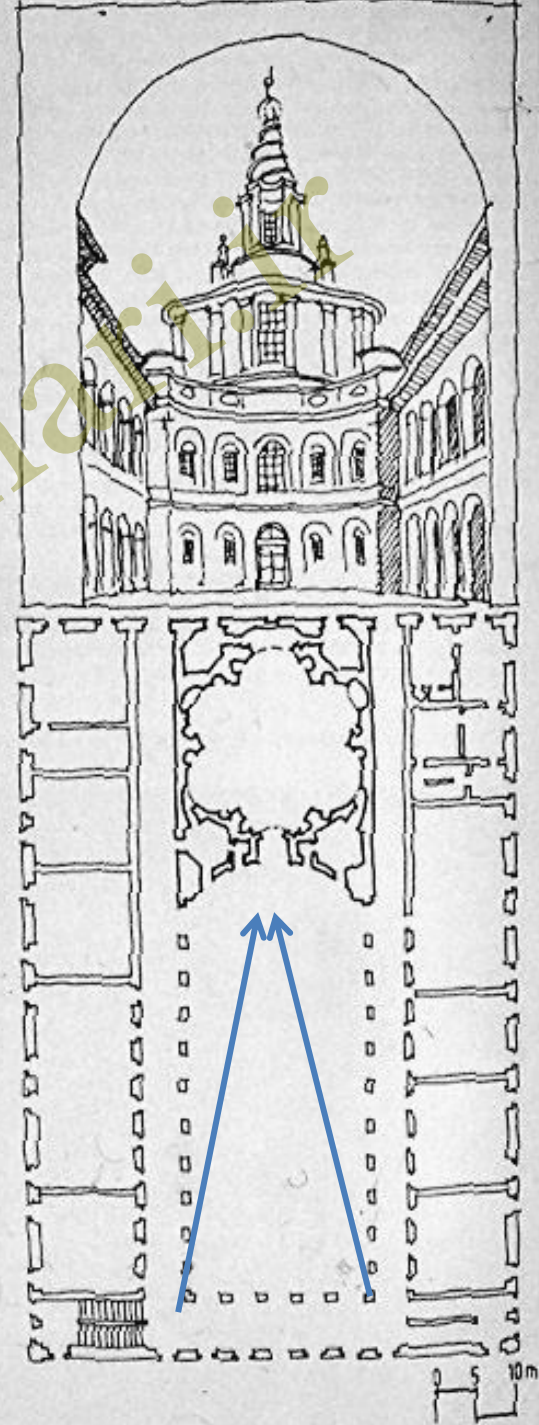
سنت ایو آلا ساپینتزا اثر فرانچسکو برّومینی
در رُم 1642-60

Sant' Ivo alla Sapienza in Rome
Francesco Borromini

کلیسای
سنت ایوو
آلا ساپینترا
واقع در
حیاطی
باریک و
کشیده و
قدیمی تر و
در انتهای
حیاط چنان
طرح شده
که به
جدارهای
حیاط پیوسته
است.

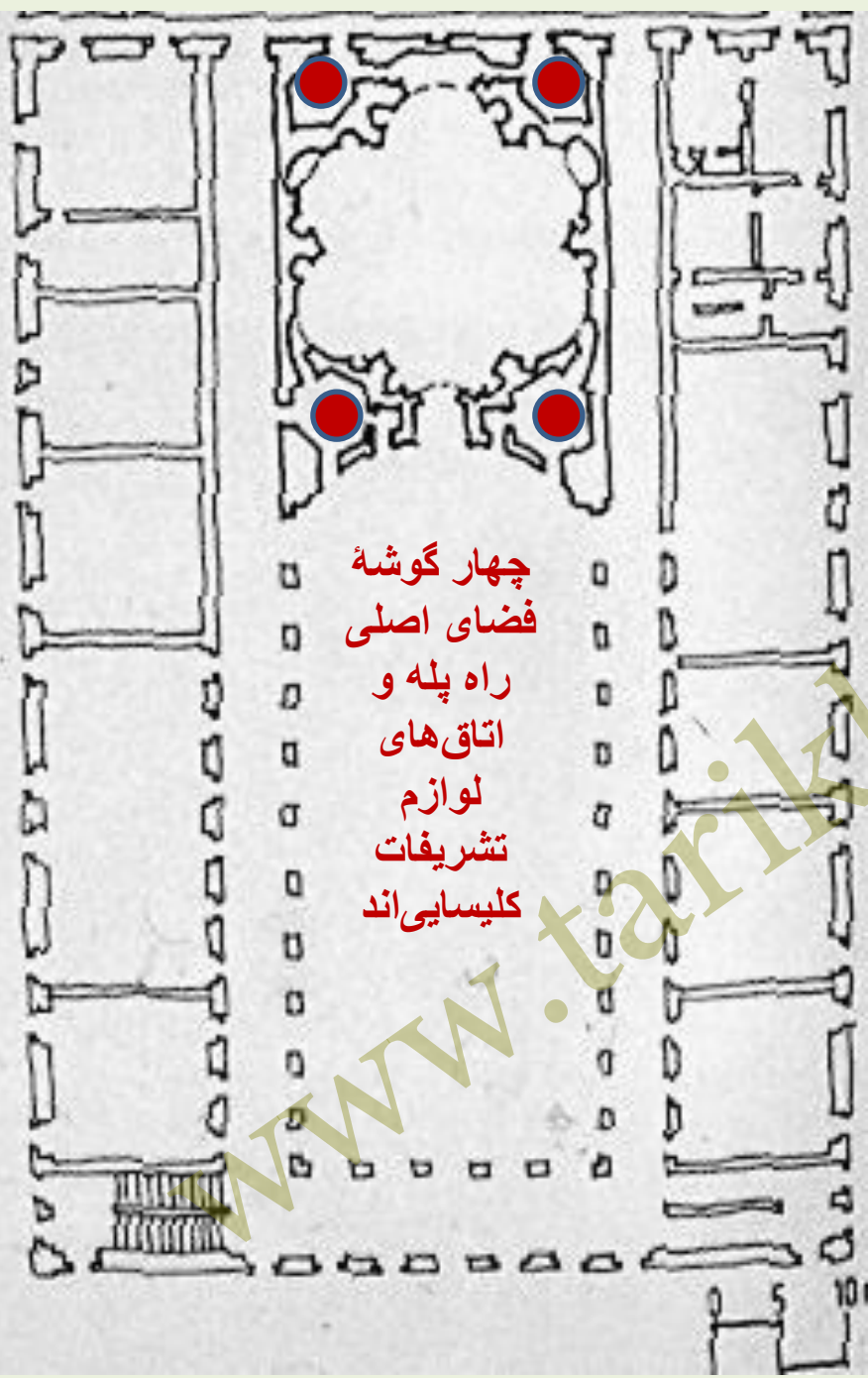

سنت ایوو آلا ساینترا، رُم

ریتم رواق‌های دور
حیاط در نمای کلیسا
تکرار شده‌است.
نمای مقعر، طول
لازم برای تکرار
چهار طاقنما و
ورودی کلیسا با
دهانه مساوی
دهانه‌های رواق‌های
دور حیاط را دارد.
حجمی بلند و موج
و سفید که تابع شکل
پلان کلیسا است،
بخشی از گنبد را در
پشت خود پنهان
کرده‌است این حجم
با تحدبی در بالای
جداره مقعر ورودی
در نما گفتگویی بین
اجزا خلق کرده
است.
این دیالوگ تقعر و
تحدب در جداره
فانوسی هم تکرار
می‌شود.

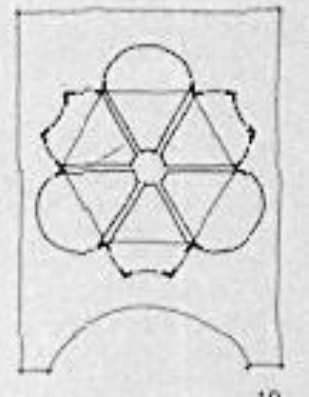
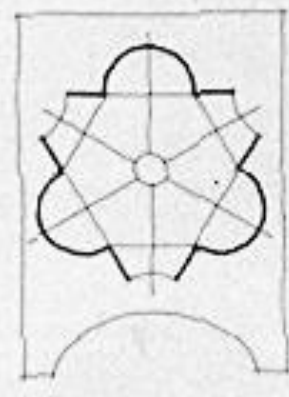
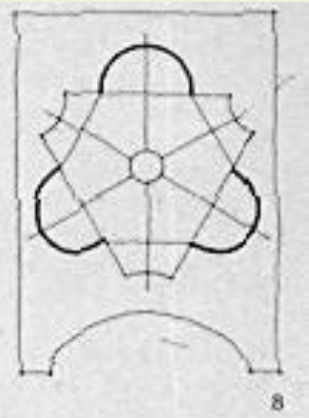
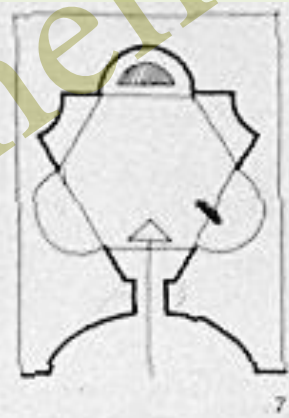

دیالوگ یعنی: احجام تشکیل دهنده بنا در نما یک درمیان مقعر و محدب هستند.

چهار گوشه
فضای اصلی
راه پله و
اتاق‌های
لوازم
تشریفات
کلیسایی اند

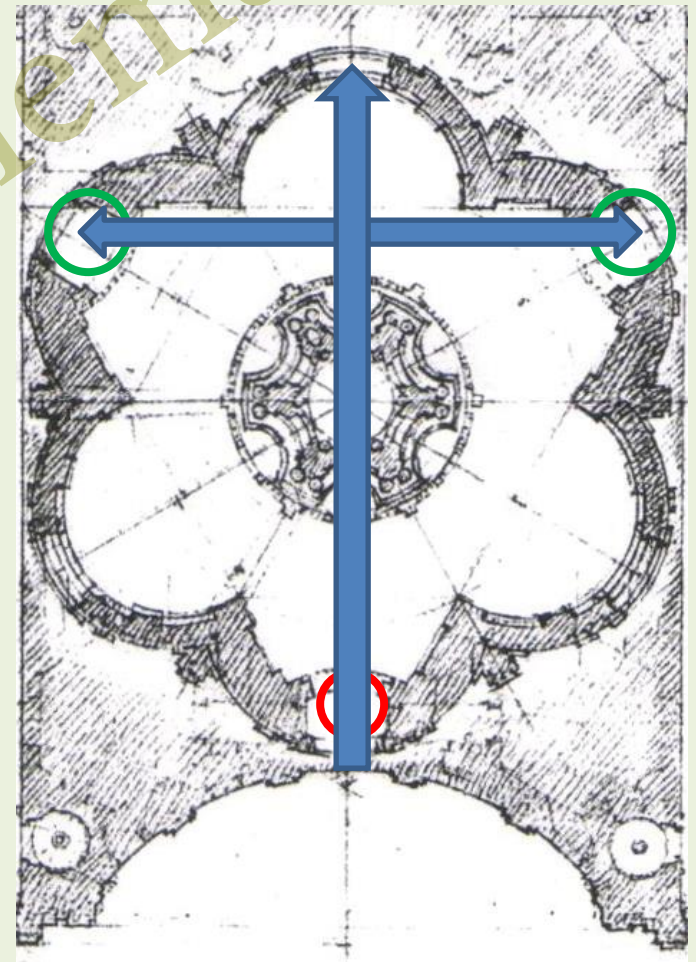
شکل ستاره
شش پر
که بر اساس
پلان مرکزگرا
واز چرخش
دو مثلث پدید
آمده،
زیر نقش
صلیب لاتینی
دارد و گوشه
های ستاره
یک در میان
محدب و مقعر
هستند.

پلان معکوس سقف گنبد شش بخشی با تزئینات نقاشی اش.

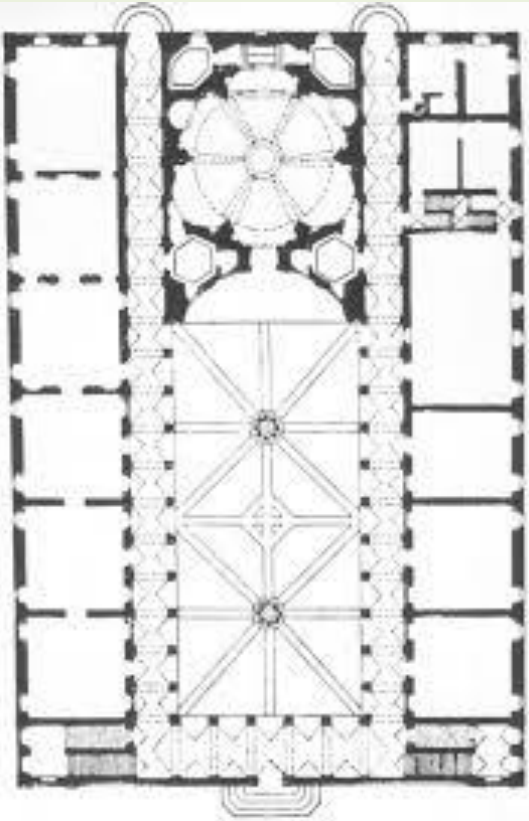

پلان معکوس فانوسی در پلان کلیسا. دهنه ورودی و دو دهنه نمازخانه‌های جانبی مشخص هستند. نمازخانه‌ها فرم صلیب را ایجاد می کنند. این طرح کپی از سن ایوو و کلیسای در وین است.

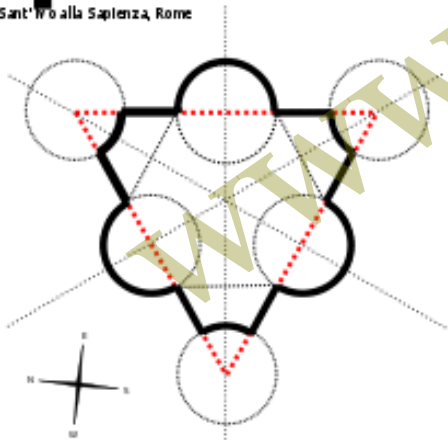
توجه به کفسازی محوطه‌ها نزد معماران رنسانس (کف درونخانه و کف حیاط)

نمای پورتیکوهای دو طرف حیاط که تناسبات
طاقی‌های آن در نمای کلیسا تکرار شده و
پیوستگی بنا را با حیاط میسر ساخته است

نحوه ایجاد قوس محذب در دو
نمازخانه جانبی و ورودی.

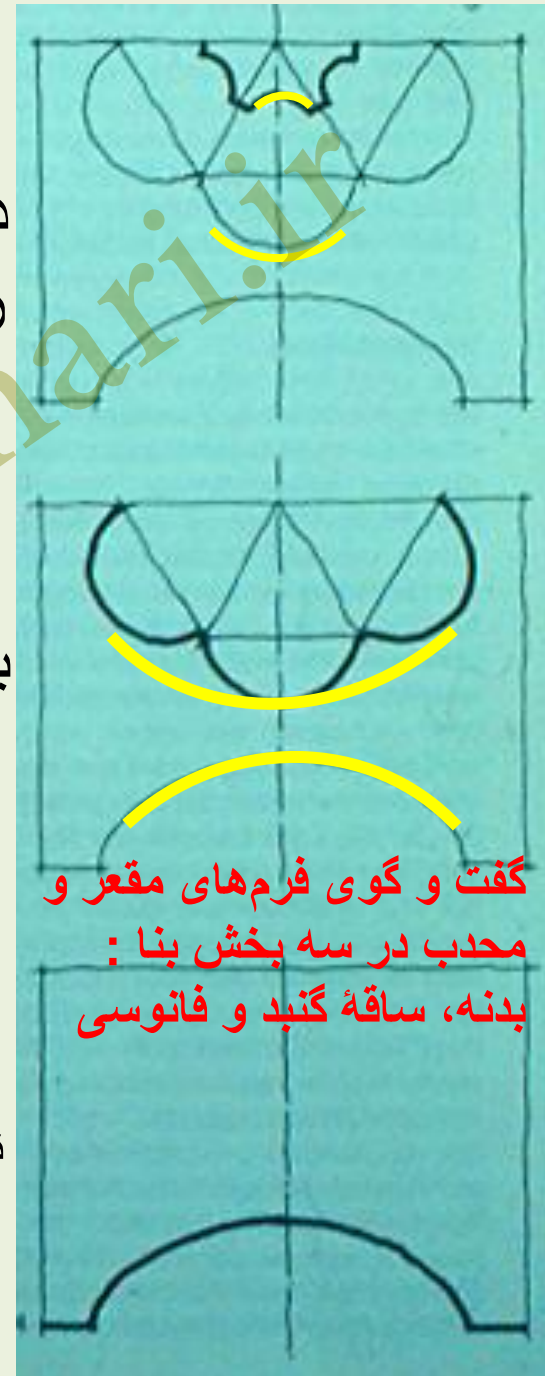
Sant' Ivo alla Sapienza, Rome

نظام حجمی
دیوار مواجی
را خلق کرده
که شاخصه
خلاقیت
در معماری
باروک است.

ترکیب فرم‌های
محدب و مقعر
به صورت یک
درمیان، چنان‌که
در عکس و در
نقشه سمت راست
دید می‌شود.

گفت و گوی فرم‌های مقعر و
محدب در سه بخش بنا :
بدنه، ساقه گنبد و فانوسی

گنبد شش ترک محدب شش خط القعر دارد، که در داخل بنا توپزه‌های گنبد نشسته بر شش پایه هستند.

تصاویر بیرون و داخل گنبد را نشان می‌دهند.

این گنبد و کلیه حجم بنا متشکل از سطوح محدب و مقعر است که جداره‌ای مواج را برای بنا ایجاد می‌کنند

گنبد پشت ساقه بلند جلوه بیرونی کمی دارد، در عوض فانوسی بلند با پوشش حلزونی و پشتبندهایش، حضور شاخص دارند.

محراب با
نقاشی مزین
شده و دو
پنجره از دو
جانب و در
سطح تقعر
پیش فضای
محراب به آن
نور می تابانند.

تویزه‌های گنبد از داخل به سان جرزهای برجسته‌اند که بر ستون‌نماها در گوشه‌های حاصل از تقاطع مثلث‌های پلان نشسته و از بیرون به صورت شش خط القعرند. در عوض شش ترک گنبد در داخل به شکل احجام قاچ خربزه‌ای معقر و در بیرون احجامی محدب‌اند. تزئینات از سنگ مرمر رنگین است و فقط محراب و زیر گنبد نقاشی دارد در دوجداره تویزه‌ها نقش ستاره‌های طلایی بازتاب طرح بنا هستند.

گنبد در فرمی استثنایی خلق شده و پیوند معناداری با بدنه گنبدخانه دارد: امتداد تویزه‌ها در پایین گنبد پیوسته به تیزی کنج جرزهای محل تقاطع دو ستاره پلان هستند. (یعنی عناصری که از پلان شامل جرز یا جداره به صورت عمودی بالا رفته‌اند، در گنبد به صورت منحنی حضور دارند و در زیر فانوسی همه سربه‌هم می‌آورند.)

فانوسی و نوری که از مرکز به بنا می‌تاباند و نیز نور پنجره‌های پیرامونی که در سطوح قاچ خربزه‌ای گنبد قرار دارند، این نورها تأکیدی بر مرکز بنا هستند.

بخش‌هایی از کلیسای سنت ایوو آلا ساینتره
در رم

کلیسای کوچک « سنت ایوو آلا ساپینتزا»، شاهکار معماری بُرومینی است که نظریه «دیوارِ مواج» گیدئون (که آنرا امتیاز دورهٔ باروک می‌داند) در آن با بازی سطوح مقعر و محدب به‌اوج رسیده و بیانی از حالت مجسمه وار و (پلاستیسته در معماری) است که نشانگر پویایی و حرکت فرم در معماری و نشان دهنده خلاقیت یک معمار مجسمه ساز آخر رنسانس و اول باروک است.

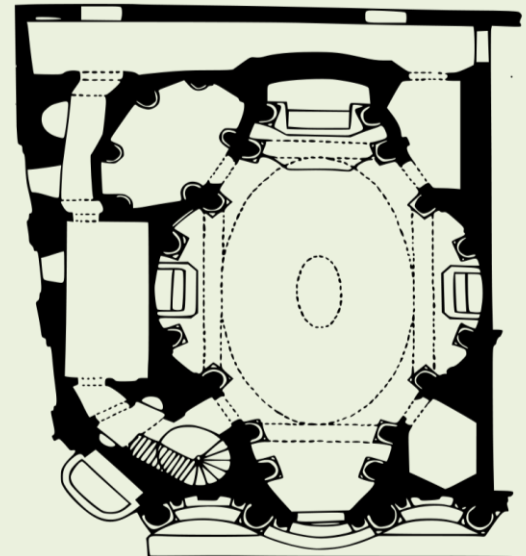
اثر دیگر برومینی که نمایی کاملاً مواج دارد و پلان آن مبتنی بر بیضی در بستری با هندسه نامعین شکل گرفته، کلیسای «سنت کارلو آله کونئاترو فونتانه»، حاکی از توان او در خلق بناهایی با وسعت کم در زمین‌های قناس یا محدود است، که جلوهٔ چشمگیر بنا همهٔ محدودیت‌ها را در سایه می‌برد.

برومینی همچون سلفش میکل آنژ (در طراحی میدان کامپیدولیو)، محدودیت را تبدیل به فرصت برای خلاقیت می‌کند.

سن کارلو آله کوناترو فونتانه

اثر برومینی

نمای پرکار نشانهٔ تجمل گرایی کلیساهای باروک است که نزد معماران ایتالیایی با خلاقیت در ایجاد پلاستیسیتیه در معماری توأم است. معمار اکنون فرم کامل را فرمی پویا می‌داند. به این طریق حرکت وارد معماری می‌شود. (گیدئون در کتاب فضا - زمان و معماری)

0 10 20 30

FEET

0 3 6 9

METERS

San Carlo Alle Quattro Fontane

طرح گنبد
متأثر از
پلان کلیسا
و شکلی
پیچیده
دارد.

این امر
دنباله
روش
خلاقانه
برومینی
در خلق
فضاهایی
با
جداره‌های
مواج است

دیوار موج

عامل ظهور
پویایی در فرم
معماری و از
دستاوردهای
باروک است.

تغییر شکل
سنتوری‌ها در
معماری
باروک و موج
شدن
خطوطشان
ادامه همان
پویایی است.

یک ساختمان

شهری:

Palazzo

Palazzo Carignano - façade

پالاتزو کارینیانو

اصول نماهای باروک در این بنا جمع هستند

پشتبندهای حامی دیوار کلاسیک در پس نمایی که با خطی منحنی و دو سر حلزونی شکل، ایجاد شده پنهان می شوند، ادامه ایده رنسانسی که در کلیسای ایل رِ دِنْتوره، دیده می شود.

تبعیت از اصول رنسانس اما گام برداشتن در جهت تجملی و شکوهمند شدن بنا با توجه زیاد به ریزه کاری ها ویژگی این معماری است.

مبحث بعد:

دورهٔ باروک

و

کلیساهای سلطنتی و ضد فرماسیون

www.tarikhohememari.ir